

De groene revolutie

waarde van groen in ontwerpproces en gebruiksfase

Nico Wissing

directeur, WissingTuinen

Bouwen en landschap lijken gezwoeren vijanden te zijn. Er zijn echter veel mogelijkheden om deze met elkaar te verbinden. Om dit te realiseren, is het nodig de eigen werkwijze kritisch te bekijken. Hoe wordt het handelen gemotiveerd? Vanuit de bekende weg met de bekende resultaten en opbrengsten of vanuit een visie op waardecreatie en met waarschijnlijk hogere opbrengsten? Tuin- en landschapsontwerper en pionier op dit gebied Nico Wissing geeft in dit artikel zijn visie weer.

Bulldozer

In de huidige praktijk van de projectontwikkeling wordt in de planvorming veelal uitgegaan van een leeg vlak. Wanneer de situatie niet leeg is, dan wordt deze leeg gemaakt ten behoeve van het project. Een eenvoudige maar weinig respectvolle wijze van werken. Deze werkwijze wordt gehanteerd omdat men denkt dat dit economisch de meest voordelige is. De praktijk van de landschapsarchitectuur laat zien dat een goede analyse van de bestaande situatie en het ontsluiten van de aanwezige kwaliteit in de planvorming veel kosten bespaart. Zo is voor waterberging minder aanleg van riolering nodig, omdat de natuurlijke waterbergingscapaciteit wordt gebruikt (zgn. Wadi's). Besparingen op transportkosten zijn mogelijk door grond en materiaal niet van het terrein weg te halen, maar in te zetten in het ontwerp. Te denken valt daarbij aan gebruik van sloopafval voor aanleg van straatwerk. De oplossingen zijn met andere woorden legio.

Waarde van groen

Verbinding met groen is een levensvoorwaarde voor een gezond menselijk bestaan. Onderzoeken naar de waarde van groen bevestigen dit beeld keer op keer. Het is aangetoond dat verbinding met groen stress reduceert. Ook vandalisme vermindert door een natuurlijke omgeving. Zelfs de gezondheid van ziekenhuispatiënten gaat significant sneller vooruit in een groene omgeving. Het blijkt dat zij gemiddeld anderhalve dag eerder het ziekenhuis uit kunnen. Er zitten ook economische voordelen aan groen: aangetoond is dat

het fenomeen 'lunchwalking' (wandelen in het groen je boterham eten) zorgt voor een hogere productiviteit. Bovendien zorgt groen voor een waardevermeerdering van onroerend goed; groen vervolmaakt de beoogde uitstraling van een gebouw.

Netheidscomplex

In de bouw bestaat de neiging te denken dat groen duur is, dat toepassen van groen een eenvoudige invuloefening is en dat de omgeving van de meeste projecten al groen is. Het eerste is mogelijk waar, wanneer groen wordt gerealiseerd vanuit een netheidscomplex, waarin eenzijdige boomsoorten als soldaatjes op een strak gazon staan, gecombineerd met veel bestrating. Dit vraagt inderdaad veel onderhoud en meer bestrijding omdat de diversiteit minimaal is. Dit is anders in een situatie van natuurlijk evenwicht. Een gazon kan bijvoorbeeld worden gerealiseerd met toevoeging van (wilde) bloemmengsels, microklavers en andere extensieve mengsels. Door deze natuurlijke diversiteit wordt bemesting onnodig. Het gazon hoeft dus niet duur te zijn, maar dan is bij aanleg wel kennis van zaken nodig. Groen is dan dus geen eenvoudige invuloefening, want de voordelen van natuurlijke diversiteit zijn alleen te benutten door kennis van natuurlijke groei van bijvoorbeeld planten.

Cradle to cradle

De waarde van de natuurlijke diversiteit, zoals die hierboven werd geïntroduceerd, speelt een belangrijke rol in de filosofie van Michael Braungart en William McDonough. Een belangrijke metafoer die zij hanteren, is de kersenboom. Deze geeft jaarlijks achtereenvolgens een overvloed aan bloesem in het voorjaar, geeft een overvloed aan vruchten in de zomer, geeft een overvloed aan beschermend bladerdek voor de winter en een overvloed aan voedsel voor het volgende jaar. Met andere woorden: overvloed zonder blijvend afval. Dit is ook mogelijk in planvorming van gebiedsontwikkeling. Voorwaarde is wel het gebruik van materialen die in evenwicht zijn. Kunststoffen, tropisch hardhout, roestvrij staal, betonstenen met kleurstoffen, chemische bestrijdingsmiddelen en staal met coating zijn

voorbeelden van verstorende materialen. Wel in evenwicht zijn bijvoorbeeld baksteen, hout en onbehandeld staal.

De natuurlijke (regen)waterberging van het terrein kan worden versterkt. Hierdoor wordt het water niet via riolen geheel van het terrein verwijderd, maar opgenomen in het terrein en door het aanwezige groen. Als deel hiervan kan dakbegroening een overvloed aan voordelen leveren: de dakbedekking gaat langer mee, een deel van het hemelwater wordt geabsorbeerd, het dak is een ecologische stapsteen voor vogels en insecten, het dak bindt CO₂, het dak dempt thermische schokken en het is mooi als toegevoegde leefruimte. Deze overvloed aan groen en water maakt een gezonde leefomgeving zonder afval mogelijk.

Partijen

Om de waarde van het landschap volledig te benutten zijn er verschillende partijen die een beslissende rol spelen. In de huidige praktijk is er nog veel te verbeteren. Allereerst zijn er de projectontwikkelaars. Opvallend is dat deze in Nederland meestal op de traditionele wijze te werk gaan zoals aan het begin van dit artikel beschreven is. Ze laten daarbij waarde liggen. Hen wil ik verleiden een andere benadering van de ontwikkelopgave te proberen: een benadering vanuit het bestaande landschap.

Veelal voordat ontwikkelaars aan de slag gaan, zijn er al verschillende studies en plannen gemaakt door mensen van Ruimtelijke Ordening. Wat opvalt, is dat hun planvorming vaak geen consequente vertaalslag maakt van de aangetroffen kwaliteiten van het gebied naar de uitgangspunten voor het ontwerp. Zeker wanneer vervolgens architecten vanuit hun eigen visie de opgave benaderen, blijft er vaak niet veel meer over van een verbinding met het landschap. Opdrachtgevers zijn hierin vaak volgend. Wel zijn zij, gezien het maatschappelijk belang steeds meer gedwongen ecologische en milieuvraagstukken op de agenda te plaatsen. Om hieraan invulling te geven, wordt de landschapsarchitect gevraagd vorm te geven aan het groen, maar meestal te laat.

Proces

Op het moment dat de landschapsarchitect in het proces stapt, is vaak het landschap al vernietigd. Onvoldoende aandacht is gegeven aan historie, geologie, archeologie, waterlopen en belangrijke aanwezige natuurlijke elementen zoals bomen, grondslagen en glooiingen. Zijn huidige opgave is dan het aankleden van het plan met groen, maar heeft geen betrekking meer op het verbinding maken met het landschap. Wil dit echt tot stand komen, dan moet het proces anders worden ingericht. Sterker nog: het moet worden omgedraaid. De kennis over de landschappelijke en natuurlijke kwaliteit moet dan vroeg als uitgangspunt worden genomen. Dit vergt een vroegtijdige inschakeling van specialisten op dat gebied. Verder vraagt het om vasthouden aan de ambitie om daadwerkelijk meerwaarde te creëren. In het proces sneuvelen de goede bedoelingen vaak door macht van snelle beslissers en

architecten. Het ontbreekt hen vaak aan belang voor de lange termijn.

© Eddy Boerakker arterr@

Maatschappij

De macht ligt in de Nederlandse maatschappij bij de lobby van de bouwwereld en de handel. Deze vormen samen een stevige eenheid. Groen wordt tot nu toe in één adem genoemd met landbouw en wordt derhalve niet gezien als een partij die in de bouw een rol van betekenis speelt. Toch is er een verschuiving gaande. Door de toenemende maatschappelijke aandacht voor de afhankelijkheid van onze natuurlijke omgeving, zal de gebouwde omgeving hier meer aandacht aan moeten geven. Met andere woorden: 'groen' verschuift naar het maatschappelijk middenveld.

Deze verschuiving is hoopgevend, maar de gewoonte van de huidige wijze van werken is zeer sterk. Er is nog veel voor nodig om dat te veranderen. Gelukkig zijn steeds meer bouwkundige architecten en ontwerpers die wel hun verantwoordelijkheid nemen door respectvol met het landschap om te gaan en de potentie hiervan in te zetten.<<

Nico Wissing is oprichter en eigenaar van WissingTuinen en levert concepten voor buiteninrichting. Momenteel werkt hij mee aan de Floriade van 2012 in Venlo dat geheel in het teken van Cradle2Cradle staat.